

Az egészségügy reformjai az Antall- és a Boross-kormány idején

A hazai egészségügy átszervezésének, illetve korszerűsítésének folyamata Antall József kormányhivatalba lépésénél korábbra nyúlik vissza. Tényként kell elfogadni, hogy a második világháborút követő években drasztikus változások következtek be a két világháború közötti állapotokhoz képest. A 19. század utolsó harmadában európai színvonalra emelkedett magyar orvostudomány igen tartalmas, minőségi keretek között erősödött meg, hiszen az 1876. évi közegészségügyi törvény – mind igazgatási, mind infrastrukturális vonatkozásban – olyan alapokat nyújtott, amelyen a mai napig hazai közegészségügyünk és betegellátásunk nyugszik. Az utóbbi vonatkozásban lényeges volt a betegbiztosítás, ami állami és magánbiztosítási társasági rendszerben működött. A kórházi rendszer főleg állami pénzen épült ki, de a magánbiztosítók is felépítették saját ellátási rendszerüket. Az első világháború kitöréséig a hazai betegellátás városi szemléletű volt, a falu egészségügye jóval elmaradt a követelményektől. Éppen a trianoni magyar állam változtatott ezen a helyzeten, egyre jobban központi kérdés lett a falu, illetve a vidék egészségügyi ellátásának fejlesztése. Kialakultak az ellátási szakterületek: járványügy, anya- és gyermekgondozás, iskola-egészségügy, s a városi és vidéki betegellátás nyugvópontja a háziorvosi (akkor hatósági orvosi) hálózatok lettek. Lényeges lett a közegészségügyi rendszerek (vízellátás, szennyvízelvezetés, a városi higiéniai feltételek megteremtése stb.) kiépítése. A legnagyobb feladat a vidéki lakosság betegbiztosításának megszervezése lett.

Az 1950-es években ugyan mindenki élvezhette az általános és ingyenes betegbiztosítást (kivéve a magángazdalkodókat), a körzeti orvosi rendszert, a kórházi ellátást, de ennek ára a magán-, egyházi és a biztosítási kórházak teljes államosítása lett. A kórházi vonatkozásban nehezen lehetett a háborús károkat felszámolni, majd egy rossz és hirtelen döntés értelmében az akkor 45 ezres kórházi ágylétszámot kétszeresére emelték, ami teljes káoszt eredményezett a kórházi betegellátás vonatkozásában. (Ratkó Anna miniszter rendelte el a keretszámok emelését „Sztálin elvtárs” 70. születésnapja tiszteletére.) A járványügyi körülmények rendezése után csak az 1960-as évektől következett be lassú javulás, hiszen a házigyógyászati épületekkel lehetett javítani a lakhatást, kiváltani a zsúfoltságot. A vidéki kórházakban – olyan városokban, mint Vác, Hatvan, Salgótarján, Nagykanizsa, Kecskemét stb. – ez csak a fekvőbetegek környezetében jelentett javulást, de az intézmények műszerezettségé maradt a régi. Valójában az 1980-as évektől tapasztalható számottevő változás, amikor elképzelések fogalmazódtak meg az orvosi ellátás feltételeinek javítására. Az Egészségügyi Minisztériumban életre keltették a Reformitkarságot, ahol már számítógépes programok segítségével készítettek tervek a szükséges reformokról.

Az Antall-kormány hivatalba lépése után nemcsak szerkezeti, de az egészségügy-finanszírozás tekintetében is változások következtek be – például a járulék és a nyugdíjalap szétválasztása, bizonyos pénzügyi normák megteremtése, a társadalombiztosítás új formáinak kialakítása, a magánorvosi és magánkórházi rendszer kialakítása, a szabad orvosválasztás, a rendszerben résztvevők érdekvédelmi szervezeteinek megalakítása stb. Mindezek hatalmas erőfeszítéseket kívántak. A tárgyalt kötet szerkesztője és az interjúk „végrehajtója” tiszta rendszerben építette fel könyvét, olyan interjúalanyokat – Surján

László, Jávor András, Pusztai Erzsébet, Pál Tamás, Vincze Zoltán stb. – szólaltatott meg, akik valóban szervezői és aktív résztvevői voltak a folyamatoknak. Elsőnek Surján László miniszter vázolja fel az egészségügy átszervezésének akkori programját, azokat a feladatokat, amelyek az átalakítási menetrendben szerepeltek. Részletesen ismertette a folyamatban levő ügyeket, amelyeket az előző kormány elkezdett, s a szabadon választott első kormány is lényegesnek tartott. Gyógyszerészeti vonatkozásban a gyógyszer-tárak privatizációja ebben az időben már folyamatban volt, de meg kellett akadályozni, hogy gyógyszerári birodalmak formálódjanak ki egy-egy tehetős patikus körül. Surján László elég részletesen szőtt arról, hogyan került a kereszténydemokraták feladatkörébe az egészségügy és a szociális kérdések. Antall József miniszterelnökkel a múltban nem állt kapcsolatban, csak a rendszerváltoztatást megelőző pártküzdelmek idején ismerték meg egymást. Viszont teljes bizalmáról biztosította miniszterjelöltjét, ami megmaradt a kormány megbízás teljes idején. Olyan munkatársak (államtitkárok, államtitkár-helyettesek) kerültek igazgatása alá, akik nemcsak kiváló szakemberek voltak, de bírták a kormányfő bizalmát is. A könyv legterjedelmesebb interjúja Jávor András közigazgatási államtitkárral készült, aki nemcsak az Antall-kormány időszakában volt államtitkár, hanem a későbbi Orbán-kormányokban is hasonló szerepet töltött be. Az adott időszakban neki volt a legnagyobb áttekintése az egészségügy teljes szerkezetéről és működéséről, éveken keresztül irányította a Reformtitkárságot, ami teljes képet adhatott a szükséges reformokról, szerkezeti változtatásokról. Jávor András nem volt tagja az MSZMP-nek, sőt akkori feladatköréhez valóban szakemberre és nem „párttagra” volt szükség. Amikor az Antall-kormány hivatalának kezdetén ki kellett választani az egészségügyi közigazgatási államtitkárt, Jávor Andrásnál alkalmasabb személyt valóban nem találhattak volna. Személyét nemcsak a minisztériumon belül ismerték, de 1989-ben több orvosi fórumon, így a Magyar Orvostudományi Társaságok és Egyesületek Szövetségében több szakmai eseményen kifejtette a távlati terveket és a szükséges intézkedések sorát. Valójában a legfontosabb feladat a szerkezeti változások megtétele, a társadalombiztosítás szerkezeti és tartalmi átszervezése, a betegellátás különböző szintjeinek (házi orvosi rendszer, szakorvosi ellátás, kórházi betegellátás stb.) megalkotása lett, amelyhez olyan szakemberekre volt szükség, akik nem feltétlenül a működő egészségügyi rendszerből jöttek. A változtatást tükrözte az is, hogy az új szakági szervezetek élén új személyek jelentek meg. Ezek nem feltétlenül kötődtek a kormánykoalíció valamelyik pártjához, sőt többségük egyáltalán nem. Jávor András részletesen szőtt az egészségügyhöz tartozó szakterületek változásairól, az érdekvédelmi szervezetek (Magyar Orvosi Kamara, Magyar Gyógyszerészeti Kamara) megalakulásáról, hiszen ezen területen – a szocialista korszakban – ilyen köztestületi forma nem létezett. Ugyan a szakszervezeteknek lett volna ilyen jellegű érdekvédelmi szerepe, de más hangsúllyal. Mindkét kamarának beleszólási joga volt a minisztériumi intézkedések meghozatalába, véleményezési, sőt indítványozási jogokkal is rendelkezett. A kamarák a legfontosabb etikai fórumok lettek, a gyógyszerészek maguk is részt vettek a privatizációs folyamatokban. Továbbra is, mint régi gond, feszültséget jelentett az egészségügy bérszínvonala, amelyet sem akkor, sem később nem tudtak érdemben orvosolni, sokan külföldön kíséreltek meg új életet kezdeni. Ez nem segítette a magyar kórházügyön, égető lett a nővér-, később az orvoshiány. Az első négy évben bizonyos változások következtek be a népjóléti tárca irányításában, Kelemen András politikai államtitkár a Külügyminisztériumba távozott, helyét Pusztai Erzsébet foglalta el, akivel ugyancsak terjedelmes beszélgetést olvashatunk a kötetben. Pusztai a rendszerváltozás előtt az Ajkai Kórház belgyógyász orvosaként működött, de bekapcsolódott a politikába, az MDF tagjaként Ajka és környéke (Veszprém

megye 1. sz. választókerület) országgyűlési képviselője lett, innen vezetett az útja az államtitkári megbízáshoz. (1992-ig az Országgyűlés szociális, egészségügyi és családvédelmi állandó bizottságában, ezen belül az egészségügyi albizottságban dolgozott ekkor kinevezték a Népjóléti Minisztérium politikai államtitkárává.) Antall József nagy odafigyelésére jellemző, hogy figyelemmel kísérte a Külügyminisztérium vonatkozásában Katona Tamás és Jeszenszky Géza súrlódásait, úgy látta jónak, hogy az orvosi végzettséggel és a WHO szervezetében szerzett tapasztalataival Kelemen András segítségére lehet a Külügyminisztériumnak, így oda helyezték át, míg Katona Tamás a Miniszterelnökségi Hivatalban lett államtitkár. Valójában tehát Pusztai Erzsébetre Antall József figyelt fel és kérte fel e tisztség betöltésére. Pusztai Erzsébet tapasztalatai teszik egészszé a Népjóléti Minisztérium négy esztendejének történetét, amit kiegészít Pál Tamás és Vincze Zoltán tapasztalatainak elmesélése. Pál Tamás a gyógyszerészi szakma legkiemelkedőbb „tudós képviselője”, akinek mint országos főgyógyszerésznek egy megváltozott világban kellett szervező tevékenységet kifejteni. Megváltozott ugyanis a gyógyszerészi „közélet”, a magánpatikák hálózatai keltek életre, miközben a meglévő szervezet az „állami patikákra” és Gyógyszertári Központokra épült fel. Külön terület volt a gyógyszergyári világ, amelyben megjelent a külföldi tőke, a termékeket (gyógyszereket, készítményeket) a nagykereskedelem terjesztette a betegek irányába. Ebben az időszakban tulajdonjogi (volt tulajdonosok) kérdéseket kellett rendezni, miközben a gyógyszerek vonatkozásában „piacot” kellett keresni külföldön. Vincze Zoltán – mint az MGYT elnöke és a Gyógyszerészi Kamara egyik vezetője – Pál Tamással együtt – teljes képet ad az 1990–1994 közötti évekről, akkor, mikor a gyógyszerészből valódi szakember lett, nem csak a patikában működő „egyszerű eladó” szerepét töltötte be.

A kötet igen fontos szereplője Botos József közgazdász, az újjászervezett társadalombiztosítási intézmény vezetője, aki részletesen szolt a szocialista biztosítási rendszer átalakításának gyötrelmes útjairól, az új feladatokról, az első időszak hibáiról, amit nagy nehézségek árán sikerült kijavítani. Komoly gondot jelentett, hogy sokan továbbra is „kifizető” helynek tekintették a betegellátással kapcsolatos költségek elszámolását, mintha a világ legtermészetesebb dolga lenne az esetleges túlköltekezések elismerése, kiegyenlítése. Az ipari szervezet változásával – a leépülő gyárak feleslegessé vált munkásairól történő gondoskodás kérdése – valóban sok ember került a munkanélküliek táborába, ahonnan sokan kényszer- és korhatár nélküli nyugdíjazással szabadultak meg. Ez utóbbi megterhelte a nyugdíjalapokat, így az életszínvonallal nem került kapcsolatba a nyugdíjak összege. Sok gondot okozott a nyugdíjak kérdése, amit az egyik oldalon a nyugdíjba vonulás időhatárainak emelése, másik oldalon a kényszer-nyugdíjazás határolt be.

A könyvet jól használható rendeletgyűjtemény egészíti ki, valamint a kötetben szereplők névmutatója.

A kötet méltó összefoglalása az Antall-, valamint a Boross-kormány négyéves ciklusa egészségpolitikájának, a jelentős szerkezeti változások korszakának, amit a választott interjúalanyok segítségével remekül oldott meg Hollósi Gábor történész. A megjelentetés azért is indokolt, hiszen erről a témáról teljes képet nyújtó összefoglalás nem látott napvilágot.

(Hollósi Gábor: Az egészségügy reformjai az Antall- és a Boross-kormány idején. Jogalkotás és hat visszaemlékezés. Veritas füzetek 10. Budapest, 2018, Magyar Napló, 196 p.)